

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-343-9-4>

GROUPS OF ASSISTANCE TO ACCUSATORY BATTALIONS IN THE DNIPROPETROVSK REGION DURING THE SECOND WORLD WAR (1941–1945)

ГРУПИ СПРИЯННЯ ВИНИЩУВАЛЬНИМ БАТАЛЬЙОНАМ У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1941–1945 РОКАХ)

Ternovskiy A. M. Терновський А. М.

*Candidate of Historical Sciences кандидат історичних наук,
Armed Forces of Ukraine Збройні сили України
Dnipro, Ukraine м. Дніпро, Україна*

Сучасні екзистенційні виклики, які формують майбутню траєкторію розвитку сучасного суспільства, особливо на фоні російсько-української війни, російська агресія, якої розпочалася, ще у 2014 р.? потребують зануритися у минуле, не дивно що багато в чому російські агресивні дії перегукуються, дублюються з діями нацистської Німеччини, а багатьох кривавих злочинах перевершують III Райх.

Тема самоорганізації населення для відсічі агресору не нова, зокрема дана стаття присвячена групам сприяння винищувальним батальйонам у роки нацистсько(німецької)-радянської війни, яка є складовою Другої світової. Групи сприяння винищувальним батальйонам можна порівняти з загонами самооборони, які створювалися у багатьох населених пунктах України у перші дні російської агресії, а винищувальні батальйони з територіальною обороною.

Для успішного виконання покладених на винищувальні батальйони завдань у колгоспах, радгоспах, на окремих промислових підприємствах створювали групи сприяння батальйонам (далі ГС ВБ). Їхнім завданням було інформування керівництва винищувальних батальйонів про появу парашутних десантів і диверсантів супротивника в районі відповідальності батальйонів [5, с. 64]. Учасники таких груп допомагали батальйонам, беручи участь у спільному патрулюванні.

Зокрема, самі винищувальні батальйони організовувалися для боротьби з проявами ворожої агентури (диверсантів, шпигунів, авіадесантів), забезпечення надійного захисту тилу, охорони громадського порядку згідно з постановою РНК СРСР від 24 червня 1941 р. «Про заходи по боротьбі з диверсантами і десантами противника в прифронтовій смузі», наказом НКВС СРСР за № 00804 «Про заходи по боротьбі з парашутними десантами і диверсантами на території УРСР» від 25 червня 1941 р., директивою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 29 червня 1941 р. та

виступом Й. В. Сталіна по радіо 3 липня 1941 р.. Винищувальні батальйони – перші радянські добровільні формування періоду нацистської-радянської війни [2 ,с. 10].

Подеколи ГС ВБ виконували завдання винищувальних батальйонів. Так, група сприяння Софіївському винищувальному батальйону влітку 1941 р. затримала двох дезертирів, котрих згодом віддано під військовий трибунал, групу циган, із яких двоє засуджено до трьох років ув'язнення, а останнього було звільнено через похилий вік – 74 роки, була затримана й абортмахерша, яку потім засудили до п'яти років позбавлення волі. Крім того, учасники групи сприяння винищувальному батальйону затримали протягом липня–вересня 1941 р. 50 дезертирів виробництва, котрих за погодженням з прокурором повернуто на підприємства [5, арк. 124–125].

На 12 липня 1941 р. на Дніпропетровщині налічувалося 2 348 ГС ВБ. Ці підрозділи об'єднували у своїх лавах 22 670 осіб [4, арк. 98]. Пізніше кількість груп сприяння зросла до 3 232 з контингентом у 23 483 особами.

Виникає питання, якщо до винищувальних батальйонів приймали всіх, хтось мав броню, з якихось причин не був призваним до Червоної армії, то з яких категорій населення формували групи сприяння винищувальним батальйонам? Як свідчать документи, до груп сприяння входили, як правило, учні старших класів, дружини фронтовиків, люди похилого віку, особи, які за своєю професією здійснювали обходи по лісах, полях, залізницях (лісники, чабани, охоронці, листоноші, шляхові обхідники та інші), а також усі охочі допомогти бійцям винищувальних батальйонів. Особливо велику роль групи сприяння відігравали у сільських населених пунктах і невеликих містечках, де кожен добре знав більшість місцевого населення. Тому про появу незнайомих, підозрілих осіб, не кажучи вже про наявність ворожого елемента, члени груп сприяння батальйонам негайно доповідали керівництву або бійцям винищувального батальйону, а інколи самі справлялися з позаштатними ситуаціями [3 ,с. 65].

Так, на допомогу винищувальному батальйону Дніпродзержинського району організовано 24 групи сприяння у складі 425 осіб. Згодом число груп сприяння зросло до 26 з особовим складом у 775 осіб [4, арк. 98].

31 серпня 1941 р. у ранковому повідомленні газети «Дніпровська Правда» писалося: «Під час нічного бомбардування фашистською авіацією на одній із залізничних станцій бійцями винищувального батальйону був збитий німецький бомбардувальник «Юнкерс – 88». Ворожа машина впала на поле біля села «К» на Дніпропетровщині. Екіпаж літака вистрибнув на парашутах. Під покровом ночі, фашистські льотчики зникли. На світанку на пошук ворожих авіадесантів піднялося все місцеве населення навколишніх сіл, члени винищувального батальйону та груп сприяння батальйону. Невдовзі, колгоспник Біленко помітив підозріле хитання колосся густого жита. Підкравшись до цього місця, він побачив

трьох фашистських льотчиків, озброєних автоматами. За сигналом товариша Біленка, колгоспники, винищувачі та члени групи сприяння оточили фашистських льотчиків. Німці чинили опір, але, розуміючи безвихідне становище, здалися. Авіапілотів противника передали до найближчої військової частини» [1, с. 11].

Зокрема, лише по м. Павлограду силами винищувального батальйону на чолі з командиром Гужвою затримано: кримінально-злочинного контингенту – 78 осіб; ставлеників і пособників противника – 18 осіб; вилучено вогнепальної зброї – 304 од.; зібрано фашистських провокаційно-агітаційних брошур та листівок – 600 примірників. У цьому батальйону допомагали групи сприяння, які дислокувалися: завод – 55 осіб., артучилище – 10 осіб, станція Павлоград – 15 осіб, Обознобудівельний завод – 10 осіб, Маслозавод № 11 – 7 осіб, Завод № 4 – 7 осіб, Силкатний завод – 5 осіб, Лубзавод і Цегляний завод – 10 осіб. По м. Павлограду в групах сприяння перебувало 119 осіб [3, с. 152].

Члени ГС ВБ з наближенням лінії фронту поповнювали лави Червоної армії та партизанських загонів, частина саморозпустилася.

Після вигнання окупантів з Дніпропетровщини 1943–1944 рр. разом із поновленням діяльності винищувальних батальйонів створювалися ГС ВБ. На початку 1945 р. ситуація із створенням груп сприяння винищувальним батальйонам була не найкращою. ГС ВБ повинні організовуватися в кожному населеному пункті, але із 1 757 сіл та селищ Дніпропетровщини на 1 січня 1945 р. створено тільки 525 груп сприяння, що складало 29, 8% від загальної кількості ГС ВБ, які мали бути створені в області. Ситуація з групами сприяння не додавала покращення ефективності в діяльності батальйонів. Винищувальні батальйони фактично не дислокувалися у всіх населених пунктах області, функції батальйонів виконували групи сприяння, особливо там, де не було взводів або відділень батальйонів [3, с. 155].

Загалом військова напруга у регіоні зменшилася, тому в травні 1945 р. ГС ВБ та й самі винищувальні батальйони були розформовані.

Таким чином ГС ВБ одна із форм народного спротиву, вивчення якого має не тільки академічний інтерес, а й практичне значення в умовах протистояння російській збройній агресії.

Література:

1. «Дніпровська Правда» № 208(1104). Неділя, 31 серпня 1941 г. Держархів Дніпропетровської області, Ст. 32, п. 1, 190 с.
2. Терновський А.М. Діяльність винищувальних батальйонів у Дніпропетровській області в 1941–1945 роках. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Терновський Андрій Миколайович – Дніпро, 2016. – 20 с.

3. Терновський А.М. Діяльність винищувальних батальйонів у Дніпропетровській області в 1941–1945 роках. : дис... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Терновський Андрій Миколайович – Дніпро, 2016. – 257 с.
4. ЦДАГО України, ф. 62, оп. 8, спр. 30.
5. ЦДАГО України, ф. 62, оп. 8, спр. 36.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-343-9-5>

**THE HISTORY OF EVERYDAY LIFE BASED ON MATERIALS
OF THE KHARKOV NEWSPAPER PERIODICAL
OF THE BEGIN OF 20TH CENTURY**

**ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННОСТІ НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТНОЇ
ПЕРІОДИКИ ХАРКОВА ПОЧАТКУ ХХ СТ**

Frolov S. V. Фролов С. В.

*PhD in History,
Senior Lecturer at the Department
UNESCO and Social Protection
State Biotechnological University
Kharkov, Ukraine*

*кандидат історичних наук,
старший викладач кафедри ЮНЕСКО
та соціального захисту
Державний біотехнологічний
університет
м. Харків, Україна*

Сучасний розвиток історичної науки в Україні зумовив значне зацікавлення дослідників проблематикою повсякденного життя, особливо у період воєн, революцій, соціально-економічних криз. Зазвичай такі дослідження здійснюються на регіональному рівні. Водночас історія повсякденності, як дидактична складова, дедалі частіше стає предметом обговорення на науково-методичних нарадах викладачів. Вчені історики констатують, що вітчизняну історіографію слід доповнювати новими історичними джерелами, завдяки яким вона змінила свої барви на більш яскраві.

Сьогодні переважна більшість підручників з історії України, як для середньої, так і для вищої школи, містить недостатньо інформації про повсякденне життя. Тематика історії повсякденності є однією з малодосліджених. В останні десятиліття в світі почали ставитися з підвищеною увагою до проблем історії повсякденного життя. Вчені поділили свій предмет на мікро – і макроісторію. Інтеграція мікро та макропідходів розглядається в українській історіографії останнього часу, як найважливіша та найскладніша у плані практичної реалізації завдання. Посилився інтерес до минулого, до життя звичайної людини в найменших